

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

INNOVATIVE STRATEGIES FOR DEVELOPING THE FINANCIAL POTENTIAL OF ECONOMIC ENTITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR

У статті розглянуто засади розробки інноваційних стратегій розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки. Показано, що в їх основі лежить оцінка наявного інноваційного потенціалу, здатності підприємства фінансувати відтворення нових видів сільськогосподарської техніки і технологій виробництва, сільськогосподарської продукції і продуктів харчування тощо. Визначено, що формування інноваційного потенціалу відбувається в процесі взаємодії пропозиції інновацій та попиту на них. Систематизовано завдання узгодженого розвитку інноваційного і фінансового потенціалів суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки: збільшення вартості бізнесу; зростання і раціоналізація співвідношення між власними і залученими інноваційними ресурсами; зниження фінансових ризиків інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційні стратегії, розвиток, фінансовий потенціал, суб'єкти господарювання, аграрний сектор, економіка.

В статье рассмотрены основы разработки инновационных стратегий развития финансового потенциала субъектов хозяйствования аграрного сектора экономики. Показано, что их ядром является оценка имеющегося инновационного потенциала, способности предприятия финансировать воспроизводство новых видов сельскохозяйственной техники и технологий производства, сельскохозяйственной продукции и продуктов питания. Определено, что формирование инновационного потенциала происходит в процессе взаимодействия предложения инноваций и спроса на них. Систематизированы задачи согласованного развития инновационного и финансового потенциалов субъектов хозяйствования аграрного

сектора экономики: увеличение стоимости бизнеса; рост и рационализация соотношения между собственными и привлеченными инновационными ресурсами; снижение финансовых рисков инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновационные стратегии, развитие, финансовый потенциал, предприятия, аграрный сектор, экономика.

The article deals with the basics of developing innovative strategies for developing the financial potential of economic entities in the agricultural sector. The development of innovative strategies for developing the financial potential of economic entities in the agricultural sector is based on an assessment of the existing innovation potential, which is associated with the ability of the enterprise to finance the reproduction of new types of agricultural machinery and production technologies, agricultural products and foodstuffs, etc. The formation of innovative potential occurs in the process of interaction of supply of scientific ideas, results of research and development works, experimental tests, as well as the demand for innovation, the willingness to introduce them into mass production, materialize in innovative products and processes. The objectives of coordinated development of innovative and financial potentials of economic entities in the agricultural sector are: sustainable growth of business value; improving financial results by reducing costs, increasing sales of innovative products and developing new markets, including European; growth of financial resources used for innovation activities; rationalization of the relation between own and attracted innovative resources; reducing the financial risks of innovation.

Key words: innovation strategies, development, financial potential, economic entities, agrarian sector, economy.

УДК 336.63

Соломатіна Т.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи
Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Дала

Постановка проблеми. Сучасну економіку називають економікою знань, інформаційною економікою. Її сталий розвиток пов'язують із науково-технічним прогресом, опануванням нових технологічних укладів, інноваціями. Тому стратегічне управління інноваційною діяльністю є передумовою економічного зростання. Інноваційний розвиток різних галузей національної економіки суттєво різниться. На жаль, сільське, лісове та рибне господарство відстає за рівнем інноваційності від інших видів економічної діяльності. Для виправлення ситуації на краще передбачені певні положення у Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [1], спрямованої на підвищення його ефективності, соціальної спрямованості, задоволення потреб внутрішнього ринку у продуктах харчування та сільськогосподарській продукції високої якості. Зазначені поло-

ження потребують конкретизації та подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та реалізації інноваційного потенціалу аграрного сектора економіки знаходяться у центрі уваги багатьох учених. Погоджуємося з Ільків Л. А., що одним з найвагоміших факторів, що стримує інноваційну діяльність в нашій державі та розвиток вітчизняного інноваційного потенціалу, є відсутність попиту на вироблену в Україні наукомістку продукцію, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках [2, с. 87]. Буряк А. В., Вишнівська Б. В., Вострякова В. І., Голобородько Я. О., Клименко В. І., Кібенко К. С., Пліско І. В., Янченко З. Б. наголошують на соціально-економічній значущості інновацій, які забезпечують техніко-технологічну модернізацію виробництва та його структурну перебудову, розвиток продуктив-

них сил, зумовлюють перехід від індустріального до більш високого постіндустріального суспільного устрою. У статті Олексюк О. І. представлена оцінка інноваційного потенціалу розвитку металургійних підприємств за критеріями доданої вартості та операційної рентабельності використання активів [3, с. 19].

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка рекомендацій із удосконалення інноваційних стратегій розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основі формування інноваційної політики суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки має лежати оцінка наявного інноваційного потенціалу в частині технологій виробництва, сільськогосподарської техніки, логістичних ланцюгів постачання продукції, які мають зменшити втрати сільськогосподарської продукції, забезпечити конкурентні переваги у рівні затрат та споживчому попиті. Інноваційні стратегії розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки мають забезпечити ефективність їх функціонування і конкурентоспроможність в довгостроковій перспективі.

З позицій теорії систем інноваційний потенціал суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки є підсистемою економічного потенціалу – системи більш високого рівня, у рамках якої він взаємодіє з іншими потенціалами (фінансовим, інвестиційним, біоекономічним, біологічним потенціалом продуктивних земель [4, с. 39], кадровим, науково-технічним, технологічним тощо). Визначення діалектики взаємозв'язку інноваційного і фінансового потенціалів покликане забезпечити зростання фінансових ресурсів, які використовуються для здійснення інноваційної діяльності; раціоналізацію співвідношення між власними і залученими інноваційними ресурсами; зниження фінансових ризиків інноваційної діяльності.

Як складна динамічна система, інноваційний потенціал суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки забезпечує генерацію наукових ідей, проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, експериментальних випробувань, накопичення науково-технічних результатів, їх передачу в масове виробництво, матеріалізацію в інноваційних продуктах та процесах.

Переконливим є визначення Буряк А. В. [5, с. 62] інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств як «сукупності можливостей впровадження ними прогресивних технологій виробництва продукції на основі використання інновацій – високопродуктивних сортів, гібридів рослин, порід і кросів тварин, способів і прийомів удосконалення виробничих процесів, менеджменту і маркетингу». Вишнівська Б. В. трактує інноваційний потенціал

аграрних підприємств як «сукупність усіх наявних матеріальних і нематеріальних активів підприємства, усіх ресурсів, що використовуються в процесі здійснення інноваційної діяльності і забезпечують досягнення конкурентних переваг підприємства з використанням інновацій [6, с. 73].

Інноваційний потенціал суб'єкта господарювання аграрного сектора формується під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Основними екзогенними факторами є: державна та галузева інноваційна політика; інвестиційний клімат в країні; стан конкуренції на аграрному ринку; доступ до джерел зовнішнього фінансування. Основними ендогенними факторами є: стан матеріально-технічної бази, наявність власних науково-дослідних підрозділів, кваліфікація працівників, чіткість формулювання обраних стратегій. Вихідним моментом розробки інноваційних стратегій є визначення таких ключових моментів: готовність сільськогосподарського підприємства сприймати та впроваджувати інновації, їх відповідність ментальності працівників та місії підприємства, наявність достатніх фінансових, трудових, інформаційних ресурсів. Структурою інноваційного потенціалу суб'єкта господарювання аграрного сектора економіки є: технології насінництва, методи селекції та племінної справи, новітні сорти мінеральних та органічних добрив, концентровані корми для тварин, техніко-технологічне забезпечення і екологізація аграрного виробництва, безпека і якість харчових продуктів, відходи сільськогосподарського виробництва, біоенергетика [7, с. 91]. Структурний розвиток інноваційного потенціалу має забезпечити найповнішу реалізацію біоекономічного потенціалу аграрного сектора економіки, який є недостатньо реалізованим.

Фінансовими джерелами зростання інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств є: самофінансування за рахунок нерозподіленого прибутку і амортизаційних відрахувань; банківське кредитування; державна підтримка інноваційної діяльності на рівні аграрної сфери загалом; бюджетна цільова підтримка впровадження інноваційних проектів на поворотній основі за умови визначення критеріїв результативності для окремих суб'єктів господарювання; компенсаційні виплати за результатом впровадження інновацій; державно-приватне партнерство. Вагомим джерелом фінансування зростання інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки можуть стати ресурси кредитних спілок на селі. Їх перевагами порівняно з банківським кредитуванням є: використання менш ризикових стратегій; більша стабільність через вищий рівень капіталізації і стійкість ресурсної бази; територіальна доступність; самострахування, яке забезпечується дотриманням фундаментальних кооперативних принципів [8, с. 43].

Формування і ефективна реалізація інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки потребує відповідного інституціонального забезпечення: розвиток фермерства і особистих селянських господарств; подолання корупції і адміністративних бар'єрів; доступ до ресурсів кредитного і фондового ринків; розвиток інноваційної інфраструктури (технологічні парки, бізнес-інкубатори); створення регіональних інноваційних і інформаційно-консультативних центрів, інститутів дорадництва [9, с. 60]. Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» визначає такі її завдання в інноваційній сфері: «надання суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, та сільському населенню дорадчих послуг з питань економіки, технологій, управління, маркетингу, обліку, податків, права, екології тощо; поширення та впровадження у виробництво сучасних технологій, новітніх досягнень науки і техніки» [10].

Передумовою ефективності управління інноваційною діяльністю є синтез регіональних та галузевих стратегій, який забезпечується співпрацею суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки, регіональних органів влади, науково-дослідних установ, освітніх закладів, неурядових організацій тощо [11, с. 5]. Налагодження комунікацій між зазначеними суб'єктами дозволить створити інформаційно-консалтингову систему, яка забезпечує збір інформації про інноваційний розвиток аграрного сектора економіки регіону, її накопичення, постійне оновлення, обмін інформацією між учасниками інноваційного процесу, сприяє комерціалізації результатів завершених науково-технічних розробок та передачі їх до сфери агропромислового виробництва.

Інформаційно-консультативні центри можуть взаємодіяти з обласними державними адміністраціями на договірних засадах, на постійній основі проводити маркетингові дослідження з визначених пріоритетних напрямів інноваційної діяльності і надавати звіти дорадчим органам із питань інноваційного розвитку. Фахівці інформаційно-консультативних центрів можуть надавати суб'єктам господарювання аграрного сектора економіки допомогу в обґрунтуванні інноваційних проектів відповідно до вимог Державної інноваційної фінансово-кредитної установи (ДФКУ), яка залучає іноземні та національні інвестиції в економіку України та сприяє розвитку інновацій, здійснює фінансову підтримку суб'єктів господарювання різних форм власності в рамках державної інноваційної політики [12].

Результати ефективного функціонування інноваційного потенціалу проявляються на різних економічних рівнях: на рівні суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки – зростання фондозабезпеченості та фондоозброєності праці через техніко-технологічне оновлення виробництва, яке

лежить в основі підвищення продуктивності праці і заробітної плати; на рівні територіальних громад у сільській місцевості – створення додаткових робочих місць і скорочення безробіття, покращення умов відтворення людського капіталу, професійного рівня, фізичного, психологічного і духовного стану селянина [13, с. 293]; на рівні макроекономіки – збільшення зайнятості населення і трудового потенціалу аграрного сектора, зростання конкурентоспроможності продукції рослинництва і тваринництва, уповільнення трудових міграцій, підвищення добробуту усіх громадян за рахунок фізичної та цінової доступності продуктів харчування і сільськогосподарської продукції високої якості.

Для оцінки ефективності управління інноваційним потенціалом суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки використовують систему індикаторів, серед яких інтегральні показники і показник ринкової вартості підприємств [14, с. 72].

Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектора економіки на період до 2022 року передбачає три варіанти його подальшого розвитку. На нашу думку, перший варіант (пов'язаний зі збереженням статусу кво) і другий варіант (що передбачає використання короткострокових важелів управління) не здатний вирішити проблеми аграрного сектора економіки. Успішність реалізації третього варіанту, який передбачає застосування кращих практик розвинених держав світу, залежить від здатності суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки сформувати і реалізувати інноваційний потенціал «оптимізації його виробничої і соціальної інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, нарощування його обсягів, поліпшення якості і безпечності сільськогосподарської продукції, охорони навколишнього природного середовища та відтворення природних ресурсів, підвищення рівня зайнятості сільського населення» [15]. Передумовами формування інноваційного потенціалу високої якості є: покращення інвестиційного клімату в агропромисловому комплексі, залучення коштів іноземних інвесторів, в тому числі міжнародних фінансових організацій, активізація потенціалу державно-приватного партнерства.

Висновки з проведеного дослідження.

1. В основі розробки інноваційних стратегій розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки лежить оцінка наявного інноваційного потенціалу, який асоціюється із здатністю підприємства фінансувати відтворення нових видів сільськогосподарської техніки і технологій виробництва, сільськогосподарської продукції і продуктів харчування тощо. Формування інноваційного потенціалу відбувається в процесі взаємодії пропозиції наукових

ідей, результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, експериментальних випробувань, а також попиту на інновації, готовності впроваджувати їх в масове виробництво, матеріалізувати в інноваційних продуктах та процесах.

2. Завданнями узгодженого розвитку інноваційного і фінансового потенціалів суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки є: стійке зростання вартості бізнесу; покращення фінансових результатів за рахунок скорочення витрат, збільшення обсягу продаж інноваційної продукції і освоєння нових ринків збуту, у т.ч. європейських; зростання фінансових ресурсів, які використовуються для здійснення інноваційної діяльності; раціоналізація співвідношення між власними і залученими інноваційними ресурсами; зниження фінансових ризиків інноваційної діяльності.

3. Для успішної реалізації інноваційних стратегій розвитку фінансового потенціалу необхідно покращувати стан зовнішнього середовища суб'єктів господарювання аграрного сектора: чітко формулювати пріоритети інноваційної політики в програмних документах на рівні держави і галузі; оздоровлювати інвестиційний клімат в країні; стимулювати конкуренцію на аграрному ринку; спрощувати доступ до джерел зовнішнього фінансування (бюджетних, банківських, кооперативних, іноземних); активізувати потенціал державно-приватного партнерства.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці банківських механізмів зростання стратегічного фінансового потенціалу суб'єктів господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 806-р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80?find=1&text=%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86#w12>.
2. Ільків Л. А. Інноваційний потенціал аграрного підприємства: сутність та стратегія використання. Інноваційна економіка. 2013. № 8. С. 86-88.
3. Олексюк О. І. Діагностика інвестиційного потенціалу металургійних підприємств за критерієм доданої вартості. Інвестиції: практика та досвід. 2009. № 8. С. 17-20.

4. Пліско І. В. Оцінка вартості біологічного потенціалу продуктивних земель України. Агрохімія і ґрунтознавство. 2015. Вип. 83. С. 24-30.

5. Буряк А. В. Інноваційний потенціал аграрного сектора економіки. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2014. Вип. 200(1). С. 56-64.

6. Вишнівська Б. В. Сутність інноваційного потенціалу аграрних підприємств. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2014. Вип. 200(1). С. 72-75.

7. Вострякова В. І. Біоекономічний потенціал втрат агрологістики у формуванні сталих ланцюгів доданої вартості. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 4. С. 81-92.

8. Клименко В. І., Кібенко К. С. Забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора національної економіки на основі потенціалу кредитних спілок. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки. 2013. № 4. С. 39-44.

9. Голобородько Я. О. Діагностика потенціалу інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України. Економіка харчової промисловості. 2014. № 2. С. 57-62.

10. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.2004 № 1807-IV. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>.

11. Янченко З. Б. Подолання деформаційних процесів у аграрній сфері завдяки реалізації її інноваційного потенціалу. Агросвіт. 2012. № 1. С. 2-6.

12. Державна інноваційна фінансово-кредитна установа. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ldc.org.ua/derzhavna-innovatsiyana-finansovo-kreditna-ustanova/>

13. Лучик С. Д. Інвестиційно-інноваційний розвиток аграрних підприємств як чинник збереження трудового потенціалу села. Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Економіка. 2011. Вип. 16. С. 290-295.

14. Радзівіло І. В. Ринкова вартість як фінансовий індикатор оцінки ефективності управління інноваційним потенціалом підприємства. Агросвіт. 2015. № 22. С. 68-72.

15. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектора економіки на період до 2022 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1437-р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80>.